

929

1418

Megjegyzés !

[helytörténet

Ez a magnokazettáról készült leírás, bár a legnagyobb részét szó szerint egyezik a kazettán rögzítettekkel, egyes esetekben azonban csak értelem-szerűen. Egyes, ugyanazt a szót tartalmazó közbeszólások ugyanis összevonással kihagyásra kerültek. Egyes nehezen érthető szövegrészeket átstilizál-tam. Lényegesen azonban csak a 12. oldalon a felvidékről való áttelepíté-
sekkel kapcsolatban, még pedig részben a későbbi szövegrészek, részben pedig az idézett Lovász Jánossal folytatott beszélgetésem alapján. A vonat-
kozó szövegrészből mintha az tűnne ki, hogy a kérdéses szövegrészcikket Lovász János mutatta volna Csabánénak, holott épp az ellenkezője történt. Lovász emlékezete szerint u.i. azt Csabáné mutatta neki. Erre utal Csabá-
né ama későbbi közlése, hogy a kérdéses cikket a sógora hozta valahonnan.

Bp. 1922. 4/26

Munka

HELYTÖRTÉNET

Kézirat

REV. 2017.

MAGYARY ZOLTÁN UTOLSÓ NAPJAI

Biczó Sándor és Greiner Tibor beszélgetése dr. Csaba Béláné sz. Dián Erzsébettel, Héregen 1988. december hó 5.-én

Greiner:Magyaryék haláláról vannak ilyen-olyan szóbeszédok,de azok nem hitelesek.

Csabáné:Itt a faluban is sok ilyent mondanak.Most mindenkinek olyan ismerős: Nem igaz.Nem ismerte senki.Nem jártak sehová.A ^{plébánián} kívül sehová nem jártak.Senkihez.Sétáltak az erdőben.Akkor volt a fiam pár hónapos.Vele együtt az udvaron sétáltak.Most meg, amikor rehabilitálják,mindenki ismeri.Most már mindenkinek jó ismerőse.Akkor pedig feljelentettek bennünket,hogy dugdostuk.Meg ilyen, meg olyan reakciók.

Biczó: Hogy kerültek ők ide?

Csabáné:Pontosan nem tudom.44 nyarán vagy októberében.Igen október volt.Volt itt egy Vesztergomi Béla nevű ^{író} jegyző.De akkor már nem Héregen,hanem Felvéden volt jegyző.Ő neki volt valami ismerőse.Biztosan kijárt valami falukutatásra.Nem tudom.Hát valami formában ők jól ismerték egymást és édesapám itt volt főerdész.Itt a faluvégen.Itt laktunk.Én is itt laktam ővele.Egyszer jött ide, már akkor Magyaryval jött,hogy szeretnének kijönni a professor úrék vidékre.Ugy addig, amíg a front átvonul, vagy vége lesz a háborúnak.Mert ha valami történik, ők olyan helyen szeretnének menni,ami nincs annyira távol Pesthez,vagy Tatához.Bár ő inkább Tatához kötődött jobban.A falutól is egy kicsit távolabb.Azt mondta neki az unokanővére, hogy egy kicsit úgy távolabb.Az édesapámék háza úgy kétezer lépésre van a falutól.Nincs egy kilométer se.Belátni a fáuba,onnán idelátni idáig. Az édesapám azt mondta, hogy hát jó.De hát nem igen tud megfelelő helyet biztosítani.Két szobás lakásunk van és mi is ott voltunk.Ha azonban nekik így megfelel,mi össze tudunk szorulni.Magyary minden hónapban bement Tatába gyalog.Édesapám megmutatta az utat és hát bement.Ha esetleg kellett nekik valami szükséges holmi, azt kihozta.

Biczó:Rövidebb ut is van a hegyen.

Csabáné:Igen itt a hegyen át.Tardoson meg Fehér kőnek mondját.A számos utat meg nagyon ismerte,mert arra jártak kocsival.

Greiner: Képzeld az a tatai cím,ahová ő járt,Magyaryéknak minden ingósága ott a Gruber villában volt.

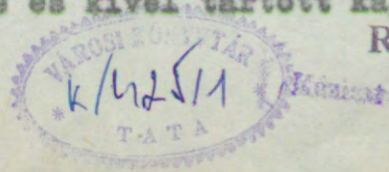
Csabáné: Ott, a tóparti lépcsővel majdnem szemben.

Greiner: A lépcsővel majdnem szemben.A korcsolyapálya mellett.

Csabáné:Én nem voltam ott soha.De ahogy magyarázták megismertem,hogy melyikben van.Ők azt mondták, hogy mindenük oda lett hozva.Bútoruk,meg minden kristályok, ezüst étkészletek,meg mindenük ide lett hozva.

Greiner:Meg tetszik engedni,erre még visszatérünk, de most csak azt folytassuk, hogy hogyan és mikor került ide és kivel tartott kapcsolatot?

REV. 2017.

Csabáné: Amikor először itt voltak meg lett mondva hát legyen. Hogyha ez önekik megfelel? Monták jó lesz, nagyon jó. Tetszett nekik minden. Azt hiszem, rá egy hétre már jöttek is. De dátumra nem tudom megmondani. Nem jegyeztem meg. Nem foglalkoztam vele annyira. Mit tudom október tizedikén vagy huszadikán. Őszi hónap volt. Olyan október lehetett. Akkor kijöttek ők ide. Csak a plébánosnal - Molnár Kálmán nevű plébános volt itt - tartották a kapcsolatot. Oda szoktak lejárni. Beszélgetni.

Biczó: A plébános úr él még?

Csabáné: Nem. Régen meghalt.

Biczó: Azt nem tetszik tudni, hogy az egyházközségnek meg van-e még a Historiae Domusa-a, hogy úgy mondjam évkönyve? Azt szokták vezetni. Minden plébánián meg van.

Greiner: Nem anyakönyvszerű?

Biczó: Nem. Nem. Ebben felírja a mindenkori plébános, hogy mi történt abban az időben? Hogy ültettek egy diófát. Hogy leesett a hó. Hogy jöttek az oroszok és szétlőtték a tetőt.

Csabáné: Nem tudom, hogy van-e ilyesmi. Nem tudom. Nagyon helyes fiatal plébános van itt egy fiatal. De nem Héregben lakik, hanem Tarjánban. Közös plébános van Tarjánnal és ha hozzá fordulnak biztos, hogy meg tudja mondani.

Greiner: Meg lehet nézni, ha van. Nagyon helyes fiatalember.

Csabáné: Ők oda szoktak a plébániára elmenni. És akkor még volt egy gazdaember. Egy Kozár Gábor nevű egyén, aki meghalt most körülbelül két hónapja. Ahhoz szoktak még bemenni beszélgetni. Azokkal Vesztergmi is valahikor ismeretségben volt. Az nagyon jól gazdálkodott és szó volt róla, hogy mintagazdának fogják megtenni. Ilyesmire emlékezem. Azokhoz nagy ritkán néha bementek, mert ottlaktak a plébánia körül.

Greiner: Valószínűleg népfőiskolás volt. Mert Héregről is volt népfőiskolás.

Csabáné: Annak is már csak lányai élnek már. Meghalt a felesége is. Őt magát is eltemették vagy két hónappal ezelőtt. Nagyon helyes, rendes ember volt. Magyarék templomba is jártak néha. De aztán volt olyan időszak, hogy sehova se mentek. Főként akkor, amikor meghallották a rádióban, hogy a németek keresik őt. Hogy jelentkezzen Győrben, vagy valahol. Meg volt adva a cím. Amikor ők ezt megtudták, akkor nem mentek sehová. Csak a ház körül sétáltak. Szoktak kint az udvaron is sétálgatni. Akkor kezdett szakállt növesztetni. Mondta, hogy ne mondjuk senkinek el, még a nevét se említsük senkinek sem. Errefelé nem ismerte őt senki sem. A plébánoson kívül nem ismerte őket senki. Tudták, hogy van itt valaki, mert akkor mások is voltak a faluban sokan.

Greiner: Tessék mondani! Közvetlen ember volt ő a családon belül vagy zárkózott?

Csabáné: Zárkózott. De ha beszélgettünk vele, úgy nagyon megnyerő és nagyon kedves ember volt. A felesége viszont borzasztóan elkeseredett ember volt.

Teljesen ki volt készülve idegileg. Ő szívesen elment volna - úgy vettem ki - Nyugatra. Volt úgy hogy nekem így mondta. Mert mondtam neki, hogy Margit néni, hogyha én lennék ilyen helyzetben, hogy rá lehetőség, hát tényleg vízben keresztül ~~keresztül~~ ^{van} azon lennék, hogy elmenjek. Ha mindennek vége lenne, akkor haza lehetne jönni. Azt mondta, hogy hát Erzsikém ezt a férjemenek kellene megmondania. Akkor mondtam én, hogy hát tanár úr, miért nem tetszenek elmenni, hogyha egyszer meg van a lehetőség. Mert mondták, hogy Svájcban rengeteg ismerősük - meg mit tudom én mi van. Sok lehetőség volt, hogy valahová, valakihez elmenjenek. Akkor Magyary azt mondta: "Erzsike én Sopronig elmegyek, ha a feleségem úgy akarja," - mert ott volt a felesége is - de én egy lépést sem teszek tovább, mert én a magyar hazámot nem hagyom el." De gondolom, hogy ha tudta volna, hogy mi lesz, meg hogy minden, lehet hogy elment-e volna vagy sem. Lehet, hogy akkor hitte és bízott abban, hogy hát vége lesz mindennek és hogy utána minden szép és jó lesz. Utána sem lett volna nekik jó. Tán a sorsnak ez az akarata. Tán jobb is, hogy így történt. Mert volt utána, amikor a frontnak vége volt, akkor olyan meghurcoltatásban lett volna részük, hogy azt sem tudták volna elviselni.

Bicsó: Nem lett volna jó az biztos. 48 után biztos.

Csabáné: Mindjárt utána, akkor nem. Annyira bántott mindig, hogy fiatal ember és akkor még tele volt, tele voltunk mindannyian. És hogy mondjam, mikor az ember olyan fiatal és van egy nyolc hónapos gyerek. A másikat várja az ember és akkor mindenünket kiraboltak, összetéptek, elvitték. A lakásból kiraktak. Lakás nélkül, fedél nélkül voltunk. Borzasztóan el voltunk keseredve. Bár annyira sohasem voltunk elkeseredve, hogy ne gondoltunk volna arra, hogy valahogy majd csak lesz. Tényleg úgy alakult a helyzet, hogy sohasem nélkülöztünk. Mindig, minden nap megadta azt, amire az embernek szüksége volt. Élelmünk az volt. És akkor ez volt a leglényegesebb. Mert xabból aztán tudtunk venni, cserélni. Aztán jött az infláció. De hát volt az embernek annyi élelme, hogy abból mindig tudott valami mást szerezni, amirexag nagyobb szüksége volt. Minden összetörve a lakásban. Mindent, ami elvihető volt, ^{és értékes volt} azt elvitték. És akkor kellett az embernek kezdeni az új életet. Ez erdészeti volt. Itt élt az édesapám. 18 évig laktunk itt. Édesapám először a gazdaságot vezette. Nagyon szép gazdaság volt. Mintagazdaság is. Erdészeti szakképzettsége is volt és akkor kérte magát ide az erdészeti-be.

Greiner: Magyary feleségének az idegállapota észrevehetően kihatott a férjére isx?

Csabáné: Észrevehetően kihatott. Margit néni nagyon el volt keseredve. Mondta is nekem, hogy "nagyon el vagyok keseredve. X Nincs értelme az életünknek." Különösen akkor volt elkeseredve mikor a Németek Tatában a lakásukon mindent összetörték,

Greiner: Tetszett említeni, hogy jöttek a hírek, hogy Budát a föld színével tették egynelövé.

Csabáné: Mikor jöttek az oroszok, vagy jöttek a németek mindig az iránt érdeklődtek, hogy mi van a Várral és mi van Budán? És amikor azt mondták, hogy Buda a földdel van egynelövé téve, a Várnak nyoma sincs. Földig be-rombolták és tönkre ment minden, akkor nagyon el voltak keseredve. Akkor mondta mindig a felesége, hogy nincs értelme az életnek. En mondtam, hogy dehogy is. Lesz még szőlő, lesz még lágy kenyér. Ekkor mondta Magyary, hogy "köszönöm Erzsike! csak vigasztalassa a feleségemet. Mert hát ő nagyon nehezen tudja elviselni ezeket a helyzeteket." Hát mondom elhiszem. Erre azt mondja, hogyha én is húsz éves lennék mint Erzsike, akkor én is bírnék táncolni. Bám én is mondom, majd csak lesz ^{válakoz}. Az ember, ahogy tudta, úgy vigasztalta.

Biczó: Rádiójuk ugyan nem volt?

Csabáné: Volt nekünk - akkor még villany nem volt - egy telepes rádiónk. Mástutt még a faluban akkor nem igen volt rádió. A telepes rádiót mindig hallgatta.

Greiner: Más személyes benyomás? Mikor bement Tatára konyhai dolgokért, meg akkor, amint tetszett említeni, hogy a németek mindent összetörtek?

Csabáné: Mikor visszajött, nekünk nem szólt semmit. Bementek a szobájukba. Beszélgettek. Mikor kijött a felesége azt mondja, hogy "Erzsike szörnyű dolog történt. Itt szoktunk beszélgetni és együtt lenni. Édesapám nem volt itthon. Reggel elment és csak este jött haza. Este néha ők is kijöttek és akkor beszélgettünk. Amikor én sétáltam a kicsivel, ők is kijöttek és hármasban sétálgattunk. Az utolsó nap is, amikor a front jött. Ágyúztak a nyomás felől. Akkor Istenem már úgy dörögtek az ágyúk, hogy már a föld is mozgott. Akkor arra gondoltunk hogy csak az életünk maradjon meg.

Greiner: Kétszer volt itt a front ugye? És már az első is itt voltak.

Csabáné: Kétszer. És már az első is itt voltak.

Greiner: És akkor történt valami oly. smi. A mende-monda az....

Csabáné: Hogy megerőszkolták, még ilyenek is voltak. De nem történt semmi. Nem volt semmi. Senkit sem bántottak ilyenképpen. Semmi nem volt. Mondtam semmi nem volt.

Biczó: Ez Karácsonykor volt.

Csabáné: Karácsonykor. A karácsonyi ünnepek alatt. És január harmadikán-negyedikén jöttek vissza a németek.

Greiner: Az a furcsa egy kicsit, hogy az első átvészelték és nem történt semmi és másodszor..

Csabáné, akik először voltak, azok mongolok voltak. Annyira rendes ~~emberek~~ emberek voltak. Senkit, semmit nem bántottak. Azok még nem bántottak. Nem. Azt nem lehet mondani.

Greiner: Ez nem nyugtatta megöt, hogy akkor nem kell annyira félni?

Csabáné: Akkor nem volt semmi. Hanem a második, amikor bejöttek. Másodszor, amikor véglegesen bejöttek, akkor.

Bicsó: Mikor harmadikán bejöttek a németek úgy neki indultak mint a kés a vajba és majdnem eljutottak Pestig. Akkor jártak itt a németek.

Csabáné: Jártak. Hogy mondjam. Akkor oroszok meg németek is voltak. Egyik nap a németek voltak, másik nap az oroszok,

Bicsó: Ó tudott németül. Beszélt velük?

Csabáné: A németekkel perfekt tudott beszélni. Az oroszokkal is tudott pár szót váltani, mert akkor tanultak oroszul. Mondta is hogy beszélek négy nyelvet, csak az oroszot nem tudom. Akkor kezdte. Még ki is írta oroszul, hogy erdészlek. Mert volt puska a házban. Az édesapám vadászpuskája, föl volt akasztva a falra. Akkor a tanár úrnak volt az ötlete, hogy írjuk ki oroszul, hogy erdészlek, hogyha puskát találnak, akkor tudják, hogy miért találják. Jöttek rá is találtak. El is vitték.

Bicsó: Nem volt zavaró tényező, hogy az erdésznel találták a puskát, mert agyonlőtték az erdészt.

Csabáné: Akkor nem szóltak semmit. De később az édesapámat is gyaonlőtték amikor másodszor jöttek.

Bicsó: Statárium volt, hogy fegyver nem tartható.

Greiner: Amikor másodszor bejöttek, akkor Magyarok még éltek?

Csabáné: Hogyne még éltek. Éltek.

Greiner: A közvetlen előzménye mi volt az ő haláluknak? Elítette, hogy valahol az udvaron beszélgettek és akkor a kicsit is be kellett hoznia.

Csabáné: Igen. Igen. Akkor már olyan banda jött, hogy azok nem is emberek voltak. Állatok voltak. Egy csőcselék. Egy csőcselék. Nem lehet megmondani, hogy milyen társaság volt. Nem voltak emberek. Lődöztek a szobában. Agyon skartak löni bennünket. Mert mi ott álltunk. Volt köztük olyan is, akiben mégis volt csak egy kis emberi érzés. Annak valami rangja is volt. Kinézetre is normálisabb volt. Az lecsillapította ezt a csőcselék bandát. Utána pedig megdicsért, hogy milyen bátran viselkedtünk. Bár nem volt bátor viselkedés, hiszen választás nélkülük nem volt. Magyarok, meg mi ott álltunk. Hát úgy ez is megviselhette őket. És akkor mi együtt voltunk ott benn a szobában is. Ki voltunk téve annak a csőcselék bandának, hogy amit akarnak, azt csinálnak velünk. Hisz nem tudtunk védekezni semmivel sem.

Bicsó: Akkor fosztogattak is?

Csabáné: Felforgattak mindent. A szekrényeket kinyitogatták kutattak, kerestek. Megtaláltak benn egy nagy üveg kölnit. Azt úgy kérték, hogy elvihessék. Magyar megengedte. Így csak meg. Bort is kerestek. Borunk nem volt. Mi nem ittunk bort. Nem voltunk iszákosak. Nem volt borunk otthon. Csak gyógyvíz volt egy ládában. Parádi gyógyvíz. Azt szoktuk hozatni üvegekben. A pincejárásban voltak a ládák. Akkor megörültek: hú pálinka. Hiába magyaráz-

tuk mi, hogy ez nem az. És amikor rájöttek, hogy bűdös, köpködtek, hogy nem jó nem jó. Mondtuk, hogy nincs borunk. Ekkor beleuntak és aztán elmentek. Most már csak ilyen társaság jött másnap reggel is.

Biczó: Ők honnan jöttek?

Csabáné: Innen a faluból. Azért mondják még most is, hogy annyian voltak, mint az oroszok. Olyan szólás-mondás lett. Jöttek állandóan. Olyan mint amikor beleöntenek egy csőbe vizet és az folyik állandóan. Ugy jöttek.

Biczó: Ugy március 19.-én jöttek be Tatára.

Csabáné: Nem is tudom, hogy mikor, melyik nap lettek öngyilkosok. Nem tudom pontosan.

Greiner: meg van az anyakönyvi kivonat.

Csabáné: Azon megvan biztosan. Azt tudom, hogy az édesapámat 28.-án lőttél agyon és előtte hamarabb, tényleg héttel. Akkor jöttek a faluból, hogy vigyem le a kicsit, mert hallották, hogy itt fennxaxá randalíroznak. Akkor levittük. Ők meg otthon maradtak. Akkor nem jött senki. Akkor olyan nagy csend lett. Itt nem volt senki. Akkor üres volt a lakás. En akkor levittem a kicsit - az is halálra iejedt - bármi történik is, akkor is jobb lesz a faluban. Lesznek ott tiszték, akiknek lehet szólni. Mert mindig jöttek a faluból. Mert mindig jöttek a faluból. Kocsis társaság berugva. Jöttek minden-honnan, mert annyian voltak ott. Járkáltak össze-vissza. Ment a tömeg. És lementünk. Amikor vissza akartunk menni, akkor meg szedték össze az embereket. A fiatal embereket mind és vitték ki őket árkok munkára. A fiatalember. Ott volt egy pince, minden elkészítve. A férfiak, a fiatalemberek mind oda lementek és csak a nők maradtak fenn a lakásban. Ha jöttek, akkor mondtuk, hogy már elvitték őket munkára. Akkor elmentek. Közben az édesapámat is elvitték otthon a lakásból munkára. Magyaryék pedig egyedül maradtak. Ekkor történt az öngyilkosság. Ugy, hogy nem volt senki a lakásban.

Greiner: Hagytak valami írást?

Csabáné: Igen, hagytak. A plébánosnak volt címezve a búcsúlevél. Meg az édesapámnak is írtak egy pár sort. De az nincs meg. Nem tudom, hogy hová lett.

Biczó: Nem emlékszik, hogy mi volt benne?

Csabáné: Hogy mit írt a plébánosnak az nem volt benne. Csak az volt, hogy ami itt volt holmijuk - a Margit néninek volt egy bundája, egy férfi bunda is volt, meg más is, hogy az legyen a miénk. Ami tőlük volt, az a miénk lesz. Nekünk sem igen maradt más, csak a rajtunk lévő ruha. Mert az oroszok elvitték mindent, kabáttól kezdve. Ugyhogy csak majdnem az maradt, ami tényleg rajtunk volt. Még azt is elvitték, amit elástunk. Volt ott hátul egy nagy fészker, abban volt elásva. Akkor vasakkal mentek és szurkálták a földet. Azt is felszedték, ami el volt ásva. Azt is elvitték.

Greiner: Ugyasmit nem írtak, hogy ők most öngyilkosok lesznek? Nem utáltak rá?

Csabáné: Én nem tudom, hogy abban a levélben, amit plébánosnak írtak, hogy abban mi volt. Valami ilyesmi volt. Mikor édesapám visszajött a munkából, mert elengedték az oroszok, akkor ő visszament a lakásba és ott találta az asztalon a levelet. Abba volt valami írva, hogy ők az erdőszélén üngyilkosok lesznek. Valami ilyesmi volt írva a levélben. Édesapám kirohant, Biczó: Kétfő találta meg őket, és fegyvert is talált?

Csabáné: Az édesapám. A tanár úr kezében volt a pisztoly. Először a feleségét lőtte valahogy szájba, utána ő magát. Ekkor persze rohantunk mindjárt. Szaladtunk le a plébánoshoz, hogy ez volt. Ő szólt az embereknek és akkor felmentünk. Szólt valami tisztnek is, aki azt mondta, hogy mindjárt el kell őket temetni. Amikor az édesapámat is agyonlőtték, akkor is szóltunk a tisztnek. Egy tiszt akkor odajött és azt is nyomban el kellett temetni. Nem is a temetőbe, mert az nem ott volt.

Greiner: El is temették őket. De mikor és hogyan kerültek Tatára.

Csabáné: Azt hiszem, hogy a következő tavaszon vagy az utána való tavaszon. Már nem tudnám pontosan megmondani. Tavaszon vitték el őket.

Biczó: És ki gondoskodott a temetésükről?

Csabáné: Nem tudom, hogy a húga vagy a nővére Margit nélinek, mert a testvére volt itt kint a front után.

Biczó: Azok tudták?

Csabáné: Azok tudták, hogy itt vannak. Egy pár könyvet, ami itt maradt, -Én- életrajza volt Margit nélinek, meg azok a könyvek, amiket ő írt, pár darab volt, amit a rumliból össze lehetett szedni - ami csak volt azt mind odaadtam nekik.

Greiner: Ez nem a Mináry Oldga volt?

Csabáné: Kicsoda?

Biczó: A nővérenek a lánya, aki a Hajós utcában lakik.

Csabáné: A nővére volt. De elvesztettem a címét. Valami MÁV főtanácsos volt a férje, a testvérenek. Arra emlékszem, csak a nevére nem tudok már emlékezni, pedig tudtam a nevét. Csak már nem tudom, hogy hová lett a címe. Néhány fénykép maradt a Margit néniről. Volt egy ilyen nagy kép. Az volt ott. Azt is odaadtam. Arról csináltatott egy ilyen kis képet, ami meg is van, amit a fivére elküldött nekem emlékebe.

Biczó: Mi is kaptunk belőle.

Csabáné: Akkor mindjárt el kellett temetni őket. Én akkor ^{már teljesen} ragyon ki voltam borulva. Most már, amikor az ember úgy érezte, hogy hát elmegy a front és hát valami lesz, valahogy már csak nyugalom lesz. Hát ennyit kibirtunk még. Ezt a sok mindent. Mert hát az borzasztó idegesség volt, amikor először bejöttek. Akkor átment itt a front. És amikor a németek benn vannak a faluban, az oroszok meg bent vannak erdőben. Akkor egy este beállít hozzánk egy orosz tiszt. A németek meg negyedóránként járőröztek. És bejöttek hozzánk kérdezni, hogy nem láttunk-e oroszt. Ezt az orosz tisztet el kellett akkor

Biczó: Volt nálunk is, hogy azéltették a plafont az oroszok. Máshol pedig hetekig politizáltak. Németül beszéltek mind a ketten, hogy mi lesz itt Magyarországon, ha itt vége lesz a háborúnak.

Greiner: Tetszik tudni hogy van az. Van egy katona, egy ismerősöm, aki azt mondta, amikor hazajött, hogy az Isten irgalmazzon hogy velünk azt csinálják, amit ők csináltak kint. Szóval háború volt, amikor érthető, hogy üszönné válik talán inkább a magtartás.

Csabáné: Érthető, hogy akit sérelem ért, azt a bosszu kergette. Itt viszont csak az volt a baj, hogy nem az szenvedett, aki megérdemelte, hanem ártatlan emberek. Édesapám mindig azt mondta, hogy nem kell úgy félni, hogy jönnek az oroszok. Akkor úgy volt hogy mi lesz, hogy lesz, ha majd jönnek az oroszok. Mindig azt mondta, hogy ő volt az első világháborúban. Olyan emberek azok, hogy nem kell tőlük félni. Nem fognak azok semmit elvinni, meg mit tudom én. De hát úgy volt, hogy azóta felnőtt egy másik generáció. Azok az idős emberek, akik idejöttek, nagyon rendesen viselkedtek. Kifogástalan, helyes, rendes ötven év körüli emberek voltak. De a húszévesek borzasztóak voltak.

Biczó: Ugy van, hogy be kell vágni egy fél liter rumot. Azzal indul a csatába, hogy bevág egy kulacs rumot, mert nem megy be a géppuska tűzbe, ha nincs a fejében.

Greiner: A békében is úgy van.

Csabáné: Igen. Mondjuk úgy, hogy nem akartak semmit. Érdemes, hogy akármilyen részek, gerombák is voltak. Ott volt a kis fiam -akkor úgy hét hónapos - nagyon helyes kisgyerek volt. Mindig a karomon volt, mert hát akkor hozzám senki egy szót sem szólt. Mindig körülállták a gyereket. Játsoztak, meg beszélgettek hozzája. Azt csak látni kellett, hogy a gyereket mennyire szerették. Ugy hogy sokszor mondom, hogy ez mentett meg. Mert hát a kisgyereket mindegyik szerette, mindegyik kedvezett neki.

Greiner: Hadd kérdezzem meg, hogy nem lát összefüggést ~~akkor~~ édesapja halála és között, hogy ő Magyarfékat bujtatta?

Csabáné: Nem gondolom. Hogy is mondjam. Ugy gondolom, hogy az édesapámat nagyon szerették a faluban. Tisztelték. Szerették. Ugy enlegetik mindig, hogy végelennül korrekt egyén volt, aki szerette az embereket. Őt is szerették nagyon mert nagyon rendes ember volt. Ezenkívül nem volt senki a faluban a plébánoson kívül, aki tudta volna, hogy ki a Magyar, akiért esetleg aggyá kell valakit löni mert bujtatta. Az pedig kizárt, hogy szólt volna valakinek. Nem ismerték őt. Nem tudták, hogy milyen pozícióban van, vagy ki volt és kikkel volt kapcsolatban. Erről esetleg csak mi tudunk, én tudtam, meg a Béla, de hát mi tényleg senkinek sem szóltunk róla.

Biczó: Kapcsolatairól beszélte?

Csabáné: Hát azt Margit néni mesztélte, hogy mikor voltak vacsorák, esték Telekiékkel, meg a miniszterekkel. Horthy Istvánról is beszélünk. De ezt nem tudta senki.

Biczó: Szálasit nem említette?

Csabáné: Nem.

Greiner: az a baj, hogy a Szálasit naplójában benne van a Horthyékéban pedig nem. De hát az csak egy mondat volt, hogy együtt vacsoráztak.

Biczó: Hát együtt. Igen.

Csabáné: Erről nem beszélt. Egyáltalában nem szimpatizált ezekkel a dolgokkal.

Greiner: Egyébként Márkus Palitól, a volt főügyész helyettesétől kérdeztem, hogy mit tudsz te erről, hogy került kapcsolatba Magyar Szálasival. Azt mondta, hogy Szálasit megkérte arra...

Biczó: hogy nagy vonalakban mondja el neki a vezetés elméleti dolgokat. Nyilvánvaló, hogy nem mondta, nem mondhatta Magyar, hogy én magának nem. Meglátogatta a Magyar Közigazgatástudományi Intézetet. Szálasit akkor képviselő volt. És ha egy képviselő bejelentix, hogy például mit tudom én

Olgát meg kívánja látogatni. Hát nem mondhatja senki, hogy egy képviselő nem jöhet a héregi ovodába. Nyilvánvaló volt, hogy meglátogatta. Szálasit szerette volna magát körülvenni okos emberekkel, nagy tudományú okos emberekkel.

Csabáné: AA mostani politikában most már meg is érti mindenki, még a felső vezetés is, hogy mi volt. Hogy nem tehetett igen sok ember arról, hogy milyen szituációba került. De akkor mindjárt 45 után, akkor amikor valakire azt mondják, hogy hát mit tudom én, hogy hát a Szálasival vacsorázott, akkor annak már vége. Mert akkor nem nézték azt, hogy mi volt a helyzet, ami kényszerítette odamenni.

Greiner: A körülmények. Gondolom, hogy ő ezzel a háláját akarta kifejezni.

Biczó: Lehet, hogy olyan ^{környezetbe} került, hogy együtt vacsoráztak. Vacso-
zorázott a Weessenmayer-rel is, aki a Hitler teljes hatalma megbízottja volt. Lehet, hogy egyszer meghívta vacsorára a Magyar meg a Szálasit. Lehet, hogy egy nagyobb vacsorára, ahol esetleg képviselők is jelen voltak, Szálasit azért felírhatta. De lehet, hogy személy szerint nem úgy fogatta őt, mint egy magánembert, hanem mint képviselőt.

Csabáné: De hát ő nem szimpatizált az egész dologgal. Ezt az is igazolja, hogy lehetőség és a mód meg lett volna arra, hogy menjen Nyugatra és máma tárt karokkal hazavárt, távolbaszakadt hazánkfiá lett volna. De nem ment, hanem azt mondta hogy "inkább meghal, de akkor sem megy el".

Biczó: Hát az biztos, hogy ő világhírű tudós lett volna ha külföldön él, és sok minden magyart, aki ma külföldön él, lekörözött volna.

Csabáné: Hát az biztos, hogy azért ő az ő gondolataiban volt egy elképze-
lés azzal kapcsolatban, hogy majd mi lesz, ha a németek innen elmennek és akkor vége lesz a háborúnak. Ő neki az a német politika nem tetszett.

Biczó: Hát ő nyilván Magyarországot akart tenni, valamit itt akart dolgozni

Magyarországon. Ez egy egyértelmű dolog..Neki voltak elképzelései.

Csabáné: Ezt ugyan nem fejtette ki.

Biczó: De azért dolgozott ő, úgy napközben?

Csabáné: Inkább csak olvasott. Olvastak Elmentek néha a plébániára, akkor ott biztos beszélgettek és újból visszajöttek.

Biczó: A plébánosnál nem maradtak irományai.

Csabáné: A plébános elköltözött innen Esztergomba.

Greiner: Minden megsemmisült. A tanácsházán is minden. Két front!

Biczó: A plébániákat az oroszok nem bántották.

Csabáné: Nem bántották..A plébániáról én nem hallottam. Nem csináltak. Ilyet nem hallottam.

Biczó: Nem bántották az ilyen nem fordult elő. Persze, ha lehetne beszélni a tarjáni plébános úrral. Hogyha van Historae Domus, akkor azt felírják, hogy mi volt. Ezt nem maguktól írják. Amikor elkezdik a következő plébánosnak az dolga, hogy tovább vezesse.

Csabáné: Hogy írtak-e Magyaryról nem tudom. Meg kellene nézni.

Biczó: Később ráfogják, hogy megsemmisült. Pedig nem semmisült meg. Mert ebbe vannak olyan dolgok is beírva, hogy ahhoz olyan bizalmi helyzetbe kell, hogy valaki kerüljön a plébánossal, hogy az meg merje mutatni, hogy pl. mit csináltak oroszok. Lehet, hogy ezt leírta a plébános úr. Még a református tiszteletes úrhoz nem kerültünk annyira közel, hogy meg merje mutatni, hogy mi történt. Azt hitte, hogy abból még most is baja lesz, ha mégis kiderül, hogy az oroszok mit csináltak.

Csabáné: Igen. igen.

Biczó: Nagyon köszönjük, hogy el tetszett mondani mindezt.

Csabáné: Háború volt és most azért, mert, mit mondjak, hogy az én édesapám tagyonlőtték, azért én haragudjak egy nem tudom, hány milliós nemzetre. Arra az egy emberre talán gyűlölettel tudnék gondolni, ha megmutatnák, ki hogy ki volt az. Most már nem lehet elítélni egy egész nemzetet, azért, hogy köztük van egy gyulkos, egy gazember, egy részeg, vagy mit tudom én. Akiben nincs bosszuvágy, vagy valami, hogyhát hogy csinálná, ha most csinálná. Ezért nem gondoltam arra, hogy most már bosszút állnék. Pedig borzasztó volt. Borzasztó. ~~szaxkxkx~~

Greiner: Sohasem lehet tudni, hogy bármelyikünkől mit váltana ki, ha hasonló helyzetbe kerülnének..Ha az én családomat, az én hozzátartóimat kiirtották volna és akkor utána a lehetőség, hogy törlesszek.

Csabáné: Még is mondták több helyen, amikor azt mondták, hogy oroszok szoldát nye dobre, akkor azt mondták, hogy hát magyarszky szoldát 42, Sztalingrád dobre? Meg hát hogyxx hát akkor azok mit csináltak. Biztos, hogy ott is voltak, akik nem szentek voltak és úgy viselkedtek, hogy...

Biczó: Volt aki 42-ben ott volt Voronyezsnél. Azért a többségében terület-fenntartó, hogy úgy mondjam háttérrel biztosító, megszálló csapatok voltak.

Nem harcoló csapatok voltak. A magyar seregeknek nem is volt olyan felkészülése, hogy harcoljon. Csak egy hadsereget tudtak kiállítani.

Csabáné: Ki tudja még ^{hogyan} ~~ez~~ el-tben, hogyha megint háború lenne, az emberek megint milyenek lennének.

Biczó: Hogy háború legyen, az nem valószínű.

Csabáné: Nem is azért mondom, az Isten őrizze, vagy nem is ~~háború~~ háború, hanem az, hogy az emberi magatartás mennyire meg tudna változni.

Biczó: Kihozza az emberből a vadállatot alkohol, fegyver, hatalom.

Csabáné: Azok a körülmények, meg amik vannak. A körülmények.

Biczó: A körülmények. Tessék elképzelni, hogy aki elindult 39-ben és 45 májusban elért Berlinbe. Végig harcolt vagy hat évet. Többet töltött az árokban, mint az ágyban. Biztos, hogy az első az volt, hogy alkoholt kerestek. Ez volt az első. Fűvé tettek mindent. Szétlőttek mindent.

Csabáné: Igen. Igen. Mindent. Borért mindent.

Biczó: A kölnit megitták. Az odolt megitták. Szörnyű volt. Ami eszes tartalmu volt megitták. A spirituszt megitták. Mindent megitták.

Csabáné: Mikor vége volt a háborúnak, mondtam már Lovász Jánoséknak is. Ő erről nem tudott semmit. Mutattam neki egy ujságot, de már nem tudom, hogy miféle ujság volt. Ugy tudom, hogy 47-ben, vagy 48-ban. Ebben volt egy cikk Magyaryról, akkor mikor a felvidékiek ide lettek telepítve Magyarországra. 47-ben. Arról szólt a híradás egy kisebb cikkben, hogy a magyar kormány kérdést intézett a csehekhez, hogy milyen alapon rendelték el vagy eszközölték az ~~át~~telepítést. A csehek Magyar Zoltán valami könyvére hivatkoztak, hogy ő már megírta azt, hogy a a felvidéki magyarokat át kellene telepíteni Magyarországra. Ott volt leírva, hogy ezért a tetteért Magyar Zoltánnak, ha nem halt volna meg Budapest ostrománál, ezért az írásáért akkor a népbíróság előtt kellen felelnie. Azt mondják, hogy egy ilyen írás nem létezik.

Biczó: Tudásunk szerint nincs.

Csabáné: Csak azt tudom, hogy én azt olvastam. Ez nem mende-monda, mert én ezt úgy olvastam. Meg is volt egy darabig a lap. Kisebb méretű ujság volt. A sógorom hozta, ^{így megnyugtató és szeszmentjéből} hogy ~~na~~ olvassuk el, mert sokat sajnálkoztunk a haláluk miatt, hogy miért kellett ezt csinálni., miért mert hát valahogy kibírták volna és majd csak alakult volna a helyzet.

Biczó: Akkor a Dolgozók Lapja volt a Pártbizottság lapja, mert a Dolgozók Lapjában a Pártbizottság határozottan tiltakozott a kitelepítés ellen. 48 után biztos, hogy bajba került volna. De őt keresték a kommunisták, mert nem volt közigazgatási szakemberük és őt akarták, hogy szervezze meg a közigazgatást. Őt keresték. Az oroszok is keresték.

Greiner: Most is azt követik, ami ő utána maradt. Holnapián jelenik meg Magyar munkásságának válogatott gyűjteménye.

Biczó: És ki adja ki.

Greiner: Kilényi Géza. Aki most az igazságügy-miniszter helyettese.

Csabáné: De volt valami kitüntetése is. Lenin csillaga én úgy hallottam.

Greiner, amikor a Szovjetunió-ban volt, kapott valami kitüntetést.

Csabáné: Igen én határozottan emlékszem. Akkor még mondta is valaki, hogy ~~miért kellett volna mutatni az oroszoknak a kitüntetést.~~

Biczó: Hát egy részeg oroszok mutathatja a kitüntetést, még az orosz írást is. Írást azt mutathatott, aki akart. Fogta és eltépte.

Greiner: Volt valakinek egy linkóczy igazolványa. Ezt elfogadta. Volt pecsét rajta. Dehónán is tudta, hogy volt.

Csabáné: Talán jobb is volt, hogy így történt. A sors akarta így. Azt gondoltam, hogy abban az utolsó napokban, amikor mindig jöttek oroszok és akkor is mindenki azt mondta, hogy minden le van rombolva. Buda teljesen el van törölve. Eltűnt a föld színéről. Akkor borzalmasan el voltak keseredve. Úgy gondolták, hogy még Tatára is mindenük tönkrement.

Biczó: De hát Tatán olyan nagy károk, akkor nem voltak. Tatán semmi sem volt.

Csabáné: Azt mondta Margit néni, amikor visszajött Tatáról, hogy mulattak ott a tisztok és hogy gázolni lehetett a kriptályban. Ősse volt törve minden. A bőrgarnitúrák késsel föl voltak hasogatva. Minden összetörve.

Biczó: Azok nem az oroszok voltak.

Csabáné: A németek, a németek. Még akkor nem voltak benne az oroszok.

Biczó: Nekem volt egy jugoszláv ^{partizán} ismerősöm, aki itt lakott Magyarországon. 56 után internálták őt. Ez 17 éves korában járt a partizánokkal. Nem tudom én, hogy milyen úton-údon került Magyarországra. Ő mondta, hogyha valamejlik kastélyba mentek, ott mosogatás géppisztollyal történt. Ameddig a kastélyban voltak, addig minden nap más tányérből ettek minden nap más evőeszközzel és a mosogatás géppisztollyal.

Greiner: még jó hogy nekünk itt nem kell.

Csabáné: értékes porcelánok, meg értékes sok minden.

Biczó: Borzaszó sok érték.

/Rövid beszélgetés textilmintákról /

Biczó: Köszönjük szépen a beszélgetést.

